

Az előjegyzés azonban nem bizonyíték, hogy a bejegyzett könyv még ugyanabban az évben meg is jelent. Ez történt Szegedi Kis szóban forgó művével is. Ha Gömöri György az STC további utalásait figyelembe veszi, rábukkanhatott volna arra a vitára, sőt talán céhen belüli pereskedésre is, ami a *Tabulae analyticae* kiadási joga körül kerekedett. A Stationers' Company az 1592. október 23-án beiktatott határozata szerint ugyanis a könyv kiadásának jogát Adams és Oxenbridge kiadóktól részben visszavonta és az említett két kiadó (valószínűleg társak) és John Norton kiadó között egyenlő részben osztotta meg:

Vppon the hearinge of a matter in controu'sie betwene Iohn Norton Stac' on thone ptie and Thomas Adams and Iohn Oxonbridge [stac'] on thother ptie touchinge the Right of themprinting and enioyng A booke called Szegedini tabule, Yi is ordered and agreed by assent of the seid pties, That they the seid pties shall equally betwene them, that is to say, the said Iohn norton for the one half, and the said Thomas Adams and Iohn Oxonbridge as one ptener for thother half, haue Right and interest to thimprintinge and enioyng of the said book at all tymes hereafter: And that accordinge to the same proporcōns the seid pties shall beare their ratable parte of all charge and haue their parte of the seid booke Vppon eu'y impression thereof from tyme to tyme hereafter.

A végzést az egyik fél részéről John Norton és a másik fél részéről John Oxenbridge hitelesítette aláírásával. (Közli: Greg, W. W. & Boswell, E., ed. *Records of the Court of the Stationers' Company, 1576 to 1602, from Register B.* London, 1893. 43. l.)

Ennek a döntésnek tudható be, hogy a *Tabulae analyticae* 1593-ban három különböző imprinttel jelent meg Londonban. Míg a nyomdász mindhárom esetben Richard Field, addig kiadóként egyszer T. Adams, másszor J. Oxenbridge és harmadszor G. Norton van feltüntetve. G. Norton azonos William Nortonnal, a Stationers' Company határozatában megnevezett John Norton unokatestvérével, a Norton-féle családi nyomda és kiadó-vállalat vezetőjével. Az STC mindhárom variánszt jegyzi az 15015.3, 15015.7 és az 15016 jelzet alatt. Az STC első kiadásában csak a legutolsó, a Norton-féle variáns szerepelt, és a lelőhelyek felsorolásából kitűnik, hogy ez a leggyakoribb. Az Oxenbridge-féle variáns (15015.7) Angliában csak a British Library-ben, míg az Adams-féle (15015.3) csupán a St. John's College könyvtárában található meg, Cambridge-ben. Mivel a Norton-féle kiadásból is őriznek kettőt Cambridge-ben, Gömöri György a példányokat könnyedén összevethette volna.

Szegedi Kis István *Tabulae analyticae* c. műve londoni kiadása körüli bonyodalmaknak ilyen hosszadalmas leírását pedig mentse az, hogy mindebből kiderül, hogy egyrészt a *Tabulae analyticae*-t Angliában a schaffhauseni kiadással *egyidejűleg* szerették volna megjelentetni és így Szegedi Kis híre nem bázeli közvetítéssel jutott Londonba, másrészt a kiadók valószínűleg jól jövedelmező könyvsikernek remélték, mert egyébként a kiadás körüli vitát nem vitték volna a Stationers' Company elé. A legkülönösebb az egész ügyben azonban az, hogy még a döntés napján, 1592. október 23-án Adams és Oxenbridge egyáltalán nem csüggedve, egy újabb könyv kiadásának jogát jegyeztették be a Stationers' Company jegyzőkönyvébe. Ismét magyar vonatkozású könyvet: *The adventures of Brusanus, prince of Hungaria* címmel.

CZIGÁNY MAGDA
(London)

Szilágyi György (Sylvanus) angliai klasszika-filológus tevékenysége. Bethlen Mihály peregrinációja alkalmával Londonba is eljutván, ott szinte magyar „értelmiségi kört” talált. Az 1694-es évben többször is feljegyzi útinaplójába e „társaság” tagjainak nevét, s megörökíti találkozásuk körülményeit, világosan utalván arra is, hogy angliai kalauzai nem élnek egymástól független életet.¹

¹ OSZK, Oct. Hung. 1261. Magyar Helikon, Bp., 1981.

A Bethlent kézről kézre adó unitárius nyomdász, ifj. Frank Ádám, az udvari körökben is jól ismert festő, Bogdányi Jakab, az egyelőre titokzatos szerepű és bizonytalan személyazonosságú Tolnai Mihály és a medikus végzettségű Szilágyi György (Georgius Sylvanus) sorsában közös vonás, hogy tevékenységük legjavát külföldön, főleg Angliában végezték, s a szigetországot vállalták második hazájuknak.² Közülük legfeljebb Tolnai Mihály hazatértét veti fel a szakirodalom.³ 1697 nyarán azonban még mindhárman Londonban írják be nevüket Teleki Pál albumába.^{3/a}

Bethlen londoni pártfogói közül az orvos Szilágyi György, vagy ahogy kiadványaiban jegyzi magát: Georgius Sylvanus, medicus pannonicus – klasszika-filológusi tevékenysége, görög–latin szövegkiadó és -magyarázó működése viszonylag jól ismert. Ezt az ismeretanyagot szeretném az alábbiakban Sylvanus életrajzára és munkásságára vonatkozó helyszíni kutatási adatokkal bővíteni.

A Szilágyságból származó diák neve 1666. július 13-án bukkan fel, bázeli egyetemi beiratkozásakor. Svájci tartózkodásáról azonban egyéb fontos bizonyítékunk is van. A londoni Sion College könyvtárának magyar protestáns egyháztörténeti vonatkozású gyűjteményes kéziratkötetében található egy levélmásolat: „Descriptio Ecclesiarum Transylvaniae per D. D. Paulum Tsernátoni Transylvanum Illustris. D. a Bethlen Ephorum ad Ven. D. Antistitem Huldricum transmissa, d. 6. July 1666.” felcímmel, melyhez függelékként csatlakozik Szilágyi munkája: „TABULA In qua recensentur praecipua Hungaricarum, Transylvanicarumque Ecclesiarum Orthodoxam Religionem amplectium nomina hoc ordine.” S végén az aláírás: „Haec notavit Georgius Szilagyii in urbe Tigurina ad postulatam Reverendi et Excellent: D. Huldrici. Año 1666. die July. 3.”⁴

Szilágyi György további tanulásáról, orvosi tanulmányairól Weszprémi sem rendelkezik adatokkal.⁵ Az 1670-es évtized elején tűnhetett fel Angliában: erre az időre datálható ugyanis a két fennmaradt üdvözlő verse, melyek oxfordi tanulmányaira utalnak.⁶

Nehéz lenne teljes bizonyossággal megmondani, mi vitte az orvos Szilágyit arra, hogy tankönyvíróként, middelsexi pedagógusként keresse kenyerét Angliában. A felmerülhetős számos ok között kell lennie Jászberényi Pál ösztönző példájának, aki – szintén tanárként – már kiadta az *Institutionum Grammaticarum* és a *Fax Nova – A New Torch to the Latin Tongue* c. műveit. Már korábbi és egyidejű magyar utazók is észrevették az angolok hiányos latin és görög tudásából származó konjunkturális helyzetet, s ezzel a lehetőséggel élhetett Szilágyi is. Bár kintmaradásukban – miként azt Jászberényi érzék-

² HERPEI János: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. III.* Szerk. KESERŰ Bálint. Budapest – Szeged, 1971. 431. – E névsort egészítsük ki a korábban elhunyt Jászberényi Pál, Bánfihunyadi János és Mezőlaki János nevével.

³ Uo. 439–440.

^{3/a} OSZK, Duod Lat. 168. 206., 222., 239. 1.

⁴ Jelzete: ARC $\frac{L\ 40.\ 2.}{L\ 17\ S.\ 2.}$

⁵ WESZPRÉMI István: *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza.* Ford. KÖVÁRI Aladár. Bp., 1960. I. 333.

⁶ Acrostichon Hoc Laudi & Honori Universitatis Oxoniensis... Sincero canebam animo Georgius Szilagyii Ungarus Anno 1671. die Julii 5. Vö. Oxford Books, by Falconer Madan, Oxford, 1931. III. 252. Illetve: Bodleian Library, Oxford, Western Manuscripts, 6489. ****cc. Acrostic in Honor of Barlow. Valószínűleg e kéziratra utal Trócsányi Berta mint unikumra: TRÓCSÁNYI Berta: *Magyar református teológusok Angliában a XVI. és XVII. században.* Debrecen, 1944. 27.

letesen megfogalmazta — szerepet játszott a homi állapotok ijesztő volta is; vetésüket ezért kellett más nemzet javára learatniok.⁷

Szilágyi klasszika-filológiai ténykedésének első jele a Londonban 1676-ban megjelent *Demonicushoz és Nicocleshez címzett Isocrates-beszédek* voltak. — Művei közül Szabó Károly az alábbiakat ismeri, illetve említi:

1. *Isocratis orationes duae*. Londini. 1676. (RMK III. 2769.)
2. *Theocriti selecta idyllia*. Londini. 1683. (RMK III. 3252.)
3. *Scholia in Isocratis orationes*. Londini. 1684. (RMK III. 3306.)
4. Ugyanennek egy későbbi, XVII. századi kiadása. (RMK III. 4240.)
5. *Aesopi fabulae*. Londini. 1684. (RMK III. 3307.) — Szabó Károly a példányt nem látta, Bartal csak a címét adta egy berlini kötet alapján.
6. *Plutarchi de educatione liberorum*. Londini. 1684. (RMK III. 3308.) — Ugyancsak Bartal adatára hivatkozva veszi fel Szabó Károly.
7. *Homeri Iliados lib. I*. Londini. 1685. (RMK III. 3358.)
8. Ugyanennek új kiadása, London. 1687. (RMK III. 3454.)

E lista azonban korántsem teljes. Mielőtt azonban kiegészíteném újabb tételekkel, két megjegyzést szükségesnek tartok hozzáfűzni. Feltehető, hogy 1676 és 1683 között nem volt ily nagy hiátus Szilágyi termelésében, ugyanis az RMK III. 3306. sz. alatt felvett 1684-es újabb *Isocrates*-kötet már a negyedik kiadás, így annak 1676 és 1683 között kellett megjelenie. Másik megjegyzésem az *Aesopus*-kiadásra vonatkozik. Mivel Szabó Károly a kötetet nem látta, így címléírást sem tudott adni.⁸ A Sion College könyvtárában levő példánynak is szakadt a címdala, így *Stationers' Register*-ben fennmaradt címléírás alapján megkísérelhető a reprodukálása, még a nyilvánvaló íráshibák ellenére is: az 1684. okt. 15-i bejegyzés szerint Master Chiswell

„Entred . . . booke or copy entituled Praecipuae ac omium [!] elegantissimae sexaginta Aesopi Tabulae [!] nová per metaphrasin et periphrafin interpretatione Latinae donatae: phrasibus Graecismis et sententiis ex textu excerptis locupletata notis passim illustrata, ac ab omni difficultate et obscuritate vindicate In usum studiosae inventutis [!] studio et opera G. Sylvani Panonii, Medici. . .”⁹

A hazai szakirodalom előtt sem ismeretlen — noha az RMK-ban még nem szereplő — *Lucianus*-kiadást 1684. júl. 12-én veszi jegyzékbe a *Stationers' Register*. Ennek is meg kellett már korábban jelennie, ugyanis Herepei János megtalálta az „1684. június 27-én Londonban megjelent második bővített kiadás” egy példányát Debrecenben, s nem is akármilyen példányt: az őrlapon a szerző, Szilágyi György *possessor*-bejegyzése olvasható!¹⁰

A *Stationers' Register*-nek köszönhetően azonban egyéb *Sylvanus*-köteteknek is sikerült a nyomára lelnei. 1684. december 20-i bejegyzés figyelmeztet: „Master John Heptinstall Entred then for his booke or copy entituled *Isocratis epistolae* . . .” stb.¹¹ A British

⁷ „And truly, Sirs, my coming into England, was not to that intent, that I might profit you, but my own nation more especially, in this Business: But (the more is the grief) we are fallen into such times, that we sowe for our selves, but we reap for other folk.” — A *Fax Nová*-nak az olvasóhoz címzett ajánlásában.

⁸ Az adatot BARTAL Antal *A classica philologia*. . . c. gyűjteményéből veszi, Bartal azonban minden Szilágyi-művet 1684-ből datál. (Bizonyára Bod Péter után.)

⁹ *A Transcript of the Registers of the Worshipful Company of the Stationers, from 1640—1708. A. D. Vol. III*. London, 1913. 256. E regisztert a nyomdászok, könyvtárosok és könyvkötők cenzurális és copyright okok miatt hozták létre.

¹⁰ Uo. 246., illetve: HEREPEI: i. m. 431.

¹¹ Uo. 267.

Library katalógusában ugyan nem szerepel a kötet, de egyetlen példányt mégis sikerült megtalálni a cambridge-i Trinity College könyvtárában. Kérésre Gömöri György volt szíves a könyv címléírását adni:

Isocratis Epistolae Quae Extant Novem cum Scholis Quibus eae per Metaphrasin et Periphrasin, seu *quoad verbum & sensum*, Latine redduntur: Graecismis ac in primis Atticismis frequenter hic occurrentibus locupletantur: Sententiis, quarum adminiculo vitae prudenter instituendae rationem ac modum acquiras, augentur: Phrasibus loquendique formulis, tum copiae acquirendae, tum Textus intelligendi clarius causa, ornantur: Notis denique passim illustrantur; ac ab omni difficultate & obscuritate vindicantur. — In Usum Studiosae Juventutis — Opera Georg. Sylvani Pan. Med. Londini, Typis J. Heptinstall, Impensis Authoris 1685.¹²

A 149 lapos 12° alakú — tehát e zsebkönyv-sorozatba illő — könyvecske ajánlása „nemes Simon Musgrave úrnak” szól, aki szerencsésen visszaérkezett Jamaicából. Ajánlásában Szilágyi a következőt írja: „Literarum Literatorumque Patrono: Domino suo & amico benevolentissimo, ac domi suae Londini Hospiti gratissimo — Autor”. (Szíves-ségéért itt is köszönetet mondok Gömöri Györgynek.)

Az általunk ismert legkésőbbi Szilágyi-művet 1693. március 14-én jegyezték be a Stationers' Register lapjaira.¹³ Ugyancsak John Heptinstall volt a nyomdász, s ezúttal egy Seneca-válogatás került kiadásra. A British Library 1474. a. 23. jelzet alatt őrzi az alábbi művet:

L. Annaei Senecae Philosophi Sententiae Morales praecipuae: Ex Omnibus ejus, quae extant, operibus diligenter excerptae: in certa capita, seu locos communes summá curâ digestae: in modum brevium orationum variis argumentis ac rationibus amplificatae: exemplis praeclaris, summam prudentiam, summamque utilitatem largè in lectorem fundentibus, ex ipso Authore totidem verbis illustratae: omni Christiano homine, tam sene, quàm juvene dignissimae. Nunc primùm In usum Scholarum accomodatae. Studio & Operâ. Georgii Sylvani Pannonii Medici. Londini, Sumptibus Authoris. Typis Johannis Heptinstall, 1693.

Ajánlva: „Viro Verè Generoso, Eruditione omnimodâ praeclaro, Pietate in Deum eximio, Humanitate in omnes, suprâ quàm credi potest, conspicuo, Domino Eliae Micklethwait.”

Az ugyancsak 12°, 252 oldalnyi könyvecske az alábbi fejezetcímeket tartalmazza: 1. old. De vita humana. 9. De morte. 14. De mutabili omnium rerum conditione. 20. De providentia Dei. 24. De beneficiis Dei in homines. 30. De virtute in genere. 44. De peccato, vitiis, culpa, crimine, scelere, flagitiis. 52. De conversatione. 57. De animo. 72. De ingenio. 73. De corpore. 75. De voluptate. 77. De luxuria. 80. De libidine. 81. De ambitione. 82. De avaritia. 86. De pecunia, patrimonii, divitiis, opibus, &c. 95. De paupere et paupertate. 102. De injuria. 105. De malitia. 106. De ira. 127. De clementia. 138. De crudelitate. 143. De amicitia. 144. De societate. 145. De fortuna. 153. De malo et malis fortuitis. 169. De sapiente. 170. De magnitudine vera animi. 172. De libris eorumque lectione. 176. De loco. 177. De natura. 180. De senectute. 181. De servis et servitute. 182. De nocente et nocituro. 185. De metu et timore, &c. 188. De otio. Et otioso. 191. De labore et opera, etc. 192. De patientia. 193. De parvo. 195. De simili. 196. De oratione. 197. De foelicitate. 199. De infoelici et infoelicitate. 201. De gaudio. 203. De patria. 209. De beneficiis hominum. — Mint a címek is sejtetik, Szilágyi egymás mellett, párhuzamosan közli az ugyanazon témáról szétszórva található erkölcsfilozófiai bölcsességeket.

¹² Bizonyára ez volt az az unikum kötet, amelyre Pongrácz József hívta fel a könyvtáros figyelmét. Vö. PONGRÁCZ József: *Magyar diákok Angliában*. Pápa. 1914. 5.

¹³ I. m. 437.

Amint az eddigiekből kiviláglik, Szilágyi György alaposan kivette részét a görög és latin nyelv iránt érdeklődő angol ifjúság oktatásából; s a korabeli könyvjegyzékek, kollégiumi katalógusok átböngészése alapján nyugodtan mondhatjuk, hogy többszöri kiadást megért műveivel korának egyik legismertebb klasszika-filológia kompilátorává vált. A XVIII. századi újramegjelenések pedig azt bizonyítják, hogy generációk nyelvi tájékozottságát határozta meg.

Angol kapcsolatai is következtetni engednek szakmai hírnevére. Bár nem sikerült személyes ismeretségi körét teljesen feltárni, néhány név azonban arra mutat, igen előkelő pártfogókat sikerült támogatására megnyernie. A szerző autográf dedikációja maradt fenn az *Isocratis orationes duae* (RMK III. 2769.) c. művében:

„Reverendo in Christo Patri ac Domino, (DOLBEN)¹⁴ JOHANNI Divinâ gratiâ Episcopo Roffensi etc. Domino suo benevolentissimo, ac perpetuâ observantiâ colendo, Author humili offert animo. Anno 1676. die 26 Jan. P. X. 9”.

John Dolben (1625–1686) oxfordi ismerősei közé tartozhatott, életpályája során York érseke, Rochester püspöke — ebben a minőségben ajánlja neki művét Szilágyi — és a Westminster főesperese is volt. Ismeretlen viszont az a Jacob Langham, akinek e kötet nyomtatott ajánlását készítette, s akinek a Plutarchos-könyvet is ajánlotta.

A Lucianus válogatott dialógusait tartalmazó kötet nyomtatott ajánlása John Hartcliffe-hez szól. Ő oxfordi és cambridge-i tanulmányai után a londoni Merchant Taylors' School igazgatója lett, s maga is fordított klasszikusokat, Plutarkhosz *Éthika* (*Moralia*) c. értekezésűjtemény-fordítása ismeretes.

Az RMK III. 3306. sz. *Scholia in duas Isocratis orationes* a szerző Thomas Watsonnak ajánlotta. Watson a cambridge-i „János Kollégium” tagja, majd St. David püspöke volt, e címétől később megfosztották.

Simon Musgrave — akinek Szilágyi az Isocrates leveleit tartalmazó kötetet dedikálta — és Elia Micklethwait — akinek a Seneca-kiadást ajánlotta — kilétét egyelőre nem sikerült megállapítani, életrajzukat a *Dictionary of National Biography* nem jegyzi. A Theocritus-mű ajánlása annak a Sir John Cottonnak szól (1621–1701), aki a híres „Cottonian Library”-t az angol nemzetnek adományozta, s maga is komoly klasszikus műveltséggel rendelkezett.

További vizsgálódás tárgyává kell még tenni Szilágyi oxfordi ismerőseinek körét — erre az Acrostichon hoc laudi & honori universitatis oxoniensis, valamint a Thomas Barlow-t, Boyle barátját, az oxfordi főesperest és Lincoln püspökét üdvözlő verse még bizonyára további adatokkal szolgál.

JANKOVICS JÓZSEF

A Szigeti Veszedelem bibliográfiájához. Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban (Bibliotheca) Cat. X. titulus V/b jelzet alatt található a Collectio Batthyanyana egyik érdekes darabja: a *Szigeti Veszedelem* késői másolatát tartalmazó kéziratos könyv.¹

Keletkezési idejére nincs pontos adat, de mivel a gyűjteményt Batthyany József állíttatta össze, mindenképpen a XVIII. sz. végéig készült a másolat.² Mérete: 192×238 mm, 207 számozott +1 számozatlan lapot tartalmaz (ez utóbbit nem írták egészen tele) a könyv másik felében üres lapok vannak.

¹⁴ A vezetéknev más kézzel beírva.

¹ A legutóbbi ilyen adat: BÓTA László: *Adalék Zrínyi Török Áfium-ának bibliográfiájához.* ItK 1958. 524–525. Ebben a szerző az *Áfium* egy kései, a pesti piarista könyvtárban található másolatáról ír.

² KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok.* Esztergom 1900. 365.